

פסולות הן לברכה, מ"מ נראה שמיד הוא צריך לברך עם סלוק ידיו ולא שיאחר כל כך. ואולי כל שמברכין אחר עשיית המצוה לא נתנו בו שיעור⁶⁵, וכל שכן זה שקבעו לו זמן לברך בבית הכנסת עם הציבור שאין ממחין בידו⁶⁶.

ובברכת הקדושין צריך תלמוד למה נהגו לברך אותה אחר הקדושין⁶⁷, שהרי היא מכלל ברכת המצוות⁶⁸ שהן עובר לעשייתן. ושמא נאמר מפני שאין הקדושין תלויין בדעתו בלבד אלא בדעת האשה, ויש לחוש שמא תסרב בדבר ונמצא מברך לבטלה⁶⁹, שאע"פ שלא חששו בגמ' דילמ' מקלקלי תקיעתא, בזה שתלוי בדעת אחרים [שא"י]. אבל בירוש' ⁷⁰ אמרו חוץ מקדושין בבעילה, נראה שלא חששו בזה כלל אלא בקדושין בבעילה בלבד מטעם אחר, מפני שאינו ראוי לברכה משום לא יראה בך ערות דבר⁷¹.

ושבע ברכות שמברכין לאחר החופה הדין עמהם, שלא על החופה בלבד היא הברכה אלא על השמחה, שהרי כל שבעה מברכין אותה⁷². והרב ר' משה בר' מימון ז"ל כתב⁷³ שקדם החופה מברכין. ושמא דעתו מפני שאמרו⁷⁴ כלה בלא ברכה אסורה לבעלה כנדה, והחופה שהיא יחוד⁷⁵ אין מתירין אותה קדם ברכה⁷⁶.

[כשלמא טבילה דאכתי גברא לא חזי]¹. פרש"י ז"ל⁷⁷, דכיון דאיכא גר⁷⁸ ובעל קרי מקמי דבטלוה לטבילותא שאינם ראויים לברכה, תקנו בכל הטבילות ברכתן לבסוף. ואין כן דעת הרב אלפסי ז"ל, אלא אותם שאינם ראויים לברכה בלבד הוא שמברכין אחר הטבילה, אבל האחרים שראויין לברכה מברכין קודם הטבילה, שכל המצוות מברך עליהן עובר לעשייתן, אלא היכא דלא איפשר הוא שמברך לבסוף. אבל ודאי בכלן מברך על הטבילה כדי שלא יברך שני מטבעות על מצווה אחת⁷⁹, כמו שאמרנו למעלה.

[מנא הני מילי. אמר רב חסדא למדנו מציאה ממציתה]¹ וכו'. אע"ג דבדיקה לאור הנר ודאי מדרבנן היא, אמר' אמר' מנא הני מילי לאסמכתא בעלמ', וכן הרבה בתלמוד. או כמו שאמרנו במשנה⁸⁰ שבדיקת חמץ היא מן התורה כשהחמץ של, רצוני לומר כשלא בטל אותו, והוא מצווה מן התורה לעשות בדיקה מעולה בכל כחו⁸¹, וסמכו חכמים מן הכתו'

64 עי' בשו"ע א"ח ס"ו ס"ב. 65 וצריך לחלק לפי"ו בין כשמברך אחר עשיית המצוה, שאין עליו דין תכיפה, ובין ברכות השבח וההודאה, שאינו מברך אלא בתכ"ד כנ"ל בשם הירושלמי. 66 עי' בב"י א"ח ס"י מ"ו ד"ה ואם, בשם מהר"י אבוהב. 67 עי' בהשגת הראב"ד להל' אישות פ"ג הל' כ"ג. 68 וכן מתבאר מהרמב"ן והר"ן כאן שברכת אירוסין ברכת המצוה היא. ובר"ן לרי"ף כתיבות ס"י קס"ט ד"ה ואסר, ביאר שברכת מצוה ממש אינה, עי"ב. ועי' במיוחס להריטב"א כאן ובח"י הריטב"א כתיבות ז' ב' (הועתק בשמ"ק שם) שאינה אלא ברכת השבח. ועי' ברמב"ם הל' אישות שם, רא"ש כתיבות פ"א ס"י י"ב, ואו"י ח"א ס"י כ"ה. 69 וכן בהשגות הראב"ד שם, ובמ"מ שם, ועוד ראשונים. 70 ברכות פ"ט ה"ג, דף ס"ו סע"א. 71 דברים כ"ג ט"ו. ולפי"ו בקידושי כסף ושטר מברך קודם לכן. וכן ד' הרמב"ם שם. ועי' ביתר ביאור בלקוטות הרמב"ן, והועתק במ"מ שם. ועי"ע בהעמק שאלה לשאלות שאילתא ט"ז אות א'. 72 כ"ה ברמב"ן, וכ' שכ"ג מהל' גדולות. ר' בה"ג ריש הל' כתיבות ותשובות הגאונים הרכבי ס"י ס"ה. 73 בהל' אישות פ"י ה"ג. 74 במס' כלה פ"א. 75 עי' בר"ן לרי"ף ריש כתיבות ד"ה שפירסה. 76 לשון הרמב"ן: ,והרב ר' משה אמר קודם הנישואין, וכן דעתי נוטה, שהרי חופה יחוד הוא, ובעינין ראויה לביאה, והרי כלה בלא ברכה אסורה היא לבעלה כנדה". אבל רבינו נותן טעם אחר, שעצם היחוד עמה אסור בלא ברכה. וכ"כ בביאור הגר"א אהע"ז ס"י ס"ב סק"א, עיי"ש ובב"ש פ"א. ועי' בשע"מ הל' אישות פ"י, קונטרס חופת חתנים אות ו'. בעיקר הדין עי' מש"כ במאירי ובמהר"ם חלאוה. 77 ד"ה דאכתי. 78 תיבת, ג"ד, ליתא ברש"י. 79 וכ"כ הרמב"ן. 80 ה"א, ד"ה בודקין. 81 עי' ר"ן במשנה ד"ה בודקין וד"ה

השייכותה של בדיקה אינו אלא לאור הנר, והטעם הוא כמו שפירשו לפנינו⁸², שיכול להבטיחו לחורין ולסדקין ושארור לפניו ושארור נמשך.

ה. א. [אלא לצדדין]¹. משמע בהדיא הדינו טעמ' דאין בודקין לאור החמה משום אורה שאין מאיר בצדי החדר. והרב בעל המאור ז"ל² שכתב: לא תימ' ה"מ ביי"ג שיש לו לבדוק בלילי י"ד אלא אפלו בארבעה עשר ומפורש בירוש' וכו', לא היה צריך ללמד מן הירוש', דהא ודאי פשיט' שאין הטעם מפני שיש לו לבדוק בלילי י"ד, שהרי אפי' אין לו לבדוק בלילי י"ד אין הבדיקה לאור החמה כלום בצדי החדר, וצריך לבדוק לאור הנר³.

גרסת הספרים: מטה החולקת בתוך הבית ומפסקת צריך⁴ בדיקה. ורמינהו⁵ חור שבין אדם לחברו וכו' רשב"ג אומ' מטה החולקת בתוך הבית והעצים⁶ ואבנים סדורין תחתיה ומפסקת אין צריך⁴ בדיקה. ופירושה, שבברית' הראשונה אמרו שצריך בדיקה מה שיש מן הבית לפנים מן המטה, ואע"פ שהיא חולקת ומפסקת מכולל לכותל, איפשר שיהיה תינוק שובר תחתיה, וכן אמרו בירוש'⁷: אני אומר תינוק בוקע והלך והכניס לשם חמץ⁸. ובברית' האחרת אמרו שאין צריך בדיקה⁹. ולפי שיטה זו צריך לומר דלא גרסי' ועצים ואבנים סדורין תחתיה, [דאי לאו הכי]¹⁰ לא קשיא מידי, שהרי אי איפשר שיהא התינוק בוקע, ולא היה צריך לתרץ הא דמדליא הא דמתתאי^{11 12}.

ורש"י ז"ל¹³ פירש שמה שאמרו צריך בדיקה תחת המטה הוא שאמרו. ולפי שיטה זו אפשר שאע"פ שעצים ואבנים סדורין תחתיה יהא צריך בדיקה היכא דמדליא, דהא ניחא תשמישתה שיתן פרוסה של חמץ בין העצים¹⁴, אבל כי מתתאי לא ניחא תשמישתה. אבל אין זה נכון, שהרי אמרו בירוש' בודק צד חיצון ואין בודק צד פנימי¹⁵.

וגרסתו של ר"ח ז"ל היא עיקר, שהוא גורס בשתי הבריות אין צריך בדיקה¹⁶, והקושיא מפני שאמרו עצים ואבנים סדורין תחתיה, דמשמע הא אין עצים ואבנים סדורין תחתיה צריך בדיקה. וכן אמרו בירוש'⁷ בודק צד חיצון ואין בודק צד פנימי מפני שעצים ואבנים מונחין תחתיה, הא אין עצים ואבנים מונחין תחתיה צריך לבדוק צד פנימי¹⁷.

שם, צל"ח כאן לרש"י ד"ה זכר, ופני'. 82 ח' א'.

1 מחוק. 2 בדף ד' א' מדפי הרי"ף. 3 וכן הקשה במלחמות. 4 לפנינו: צריכה וכו' ואינה צריכה. ושתי הנוסחאות בכ"י וראשונים, ובהן תלויים פירושי הראשונים אם המדובר בבדיקת המטה (צריכה) או בבדיקת הצד הפנימי שמאחורי המטה (צריך), עי' בתוס' שני ובתוס' ר"פ ד"ה מטה. ועי' ביאור נוסחאות לגמרא שלמה דף מ"ד ב', שורה 27. 5 לפנינו: ורמינהו. 6 לפנינו: ועצים. 7 פ"א ה"א, ב' א'. 8 לפנינו בירושלמי: תינוק נ ג ע והכניס שם חמץ. ובמהר"ם חלאה (סד"ה רשב"ג) העתיק: תינוק רגע (ר' פתוחה ב' קמוצה) נכנס לשם וחמץ בידו. 9 וכ"פ בתוס' ד"ה מטה ובתוס' שני, ועוד. ובשאלות ס"ה ע"ט נוסח כ"י הנצ"ב העתיק: מטה החוצצת בתוך הבית ועצים ואבנים סדורים תחתיה ומפסקת אין אחריה צריך בדיקה. עי"ש בהעמק שאלה סוף הע' ד'. 10 ניכר שיש חסרון בלשון וכ"נ לתקן. 11 דמתתאי. כ"ה בכ"י, ולפנינו: דמיתתאי. 12 ולא היה צריך לתרץ וכו'. עי' בתוס' ותוס' ש"ץ מ"ש ליישב. ועי' בתוס' ר"פ ד"ה הא. ועי' מ"ש בהע' 17. 13 עי' בד"ה ומפסקת, בד"ה דמדליא, ובד"ה דמיתתאי. 14 ברש"י ד"ה ומפסקת (ב'): יש אויר בין שוליה לעצים. ועי' בחי' הר"ן רד"ה מטה. 15 וכן השיגו התוס' על רש"י מן הירושלמי ומן התוספתא. 16 עי' בפיר"ח, ומובא בתוס' ובשא"ר. בתוס' ר"פ כ"כ בשם ר"ח ור"ח, ולבמאירי הביא כן בשם "ספרים שלנו". 17 בר"ץ גיאת הביא את פירוש ר"ח וחקל עליו, ופירש שבמטה עצמה עסקינן, ובמהר"ם חלאה השיג עליו והכריע כגירסת הר"ח וכפירושו, והסתייע מן הירושלמי. עיין בדבריו. ועי' ברבינו מנוח פ"ב

[שמן יש קבע לאכילה].¹ הרב ר' משה בר' מימון ז"ל¹⁸ כתב שאוצרות שמן במסתפק מהן צריכין בדיקה¹⁹, ואי אפשר²⁰ כן לפי (ה)גרסא זו²¹. אבל מצאו נוסחא ישנה והתניא אוצרות יין ואוצרות שמן צריכין בדיקה, כי תניא ההיא במסתפק²². ובאלו המקומות שמדליקין בשמן, עשינו אוצרות שמן כאוצרות יין במסתפק, מידי דהוה אבי קירי שהן צריכין בדיקה²³.

[וזה בודק עד מקום שידו מגעת והשאר מבטלו בלבן]⁴. אי אפשר לפרש שזה השאר שבנתים הוא נדון במקום שאין מכניסין בו חמץ ולפיכך לא הטריחוהו לבדוק, שאם כן אף בטול לא היה צריך. שהרי ודאי כשאמרו הבודק צריך שיבטל לא אמרו שיהא טעם הביטול בשביל חורים התחתונים והעליונים שאינו בודק בהם, שהמקומות שאין מכניסין בהם חמץ אינן בכלל בדיקה ולא בכלל בטול, שאין מדת הדין נותנת לחוש אלא לדברים המצויים, ואף כן²⁴ אם היה אותו השאר שבנתים מקום שאין מכניסין בו חמץ לא היו מצריכין אותו לבטל. אלא ודאי על ידי שמכאן ומכאן הוא מקום שמכניסין לו חמץ, יש לחוש שנתגלגל החמץ לשם, ולפיכך הצריכוהו לבטל. וזה שלא הצריכוהו לבדוק על ידי מכבדת שיכבד את הכל, מפני שאין עשוי שיכשל באותו חמץ מאחר שאין ידו מגעת לשם, דומה לככר בשמי קורה ולככר בבור שאמרו לפנינו²⁵. ואע"פ שנסתפקו בהם לפנינו, וכן²⁴ אמרוה בפשיטות, מפני שבככר בשמי קורה יש לחוש שמא תפול ובככר בבור יש לחוש שמא ירד הוא לשם, וכאן אין לחוש. ואם כן נאמר שאף אם ראה החמץ שם שאינו צריך לבערו אלא מבטלו ודין.

ומפני שאין צורת השמועה כן נאמר שאם החמץ לפנינו צריך לבערו, שייש לחוש שמא יתגלגל לצד זה כמו שנתגלגל לשם, ודינו ככיכר בשמי קורה שחוששין שמא יפול²⁶,

מה' חו"מ סה"ו מש"כ בד' הרמב"ם, ובכ"מ שם כ' תוכן דבריו. ועי' בפר"ח סי' תל"ג סק"ח. ויש לברר למה אין צריך לבדוק הצד הפנימי של הבית. ומן התוס' מתבאר הטעם, משום שהמטן מקשה על המעבר לצד הפנימי. וקשה לומר שלא היו משתמשים כלל בצד הפנימי, אלא שאין רגילים להשתמש שם, ואין חוששים לאותם פעמים מועטים שהיו משתמשים שם שמא הכניסו אז חמץ. ויש לפרש בדרך אחרת. עי' בחי' הר"י שהיה דרכן שהיו מחלקים את הבית במטה, בצד החיצון משתמשים בעניני אכילתן, ובצד פנים מצניעים בגדיהם. ולפי זה הצד הפנימי הוא נדון כמקום שאין מכניסים בו חמץ, שאע"פ שהיו רגילים להשתמש שם, מ"מ אין צריך בדיקה. ומחמת התינוק הנמצא בבית הוא שמתחייב בדיקה, מחשש שמא הכניס שם חמץ. וזהו הטעם שנקט רבינו עפ"י הירושלמי. והשמיענו רשב"ג שכל שהתינוקות מצויים שם נעשה כל הבית כמקום שמכניסים בו חמץ. ולפי"ז נראה שהחילוק בין מטה נמוכה ובין מטה גבוהה הוא ביחס לתינוק העובר דרכה. ומעתה מובן שא"א לתרץ גירסת, ועצים ואבנים סדורים תחתיה" לפי גירסת, "צריך וכו' ואין צריך" על הדרך שכתבו התוס'; שאם אין לתינוק דרך לעבור לצד פנים, הריהו כמקום שאין מכניסים בו חמץ. 18 בפ"ב מה' חו"מ ה"ו. 19 וכ"ה בפיר"ח. 20 חסר: לומר. 21 עי' בהשגות הראב"ד שם. 22 וכ"כ במהר"ם חלאה בד' הר"מ. ועי' במגדל עז שם, ובב"ח סי' תל"ג (ד"ה ומ"ש ואוצרות שמן) החזיק בדבריו. ועי' ברבינו מנוח בכ"מ שם, ובחי' מהריטב"א כאן. 23 דיעה זו הובאה במכתם ובמאירי ובשאר"ר. 24 = כאן. 25 דף " ב'. 26 רבינו תנא דמסייע למש"כ הב"ח בסו" תל"ג שבודאי חמץ צריך להוציא, אבל לא מטעמיה; שהב"ח כ' דה"ל כמטמין בבור, ובפר"ח שם ס"ק ד' ובחי"י שם ס"ק י"ג חלקו עליו שאינו אלא כחמץ שנפל לבור מאליו שמבטלו בלבן ודין. וכ"כ הרשב"ץ שאין צריך להוציא דה"ל כחמץ שנפלה עליו מפולח. ועיין במ"ב שם ס"ק כ"ט, ובכה"ח ס"ק ג"ו. ברם רבינו דומהו לככר בשמי קורה שמחייבים אותו להביא סולם להורידו (סי' תל"ח ס"ב). וכן יש לדייק מר' מנוח שם ה"ה שלא די בביטול, עי"ב.

אלא כשאין החמץ לפנינו לא הטריחוהו לבדוק על ידי מכבדת מאחר שאינו מזומן להכשל בו (ואי אפשר) (ואפשר) לו לצאת מחובת בעור על ידי ביטול, ואע"פ שאפשר שיהיה עם המץ שנתגלגל לשם מן הצדדין. ל"ש.

ה, ב. [אמר רב עליונה ושלמטה הימנה] ¹. עיקר הפירוש כמו שפירש"י ז"ל ² שלדעת ב"ה אין השורות מן הארץ עד שמי קורה. וכן בדין שהרי ב"ש הם שפירשו על פני כל המרתף, אבל שורות סתם אינן אלא שורה אחת לבדה.

ויש שפיר' ³ שלב"ה נמי השורות הם על פני כל המרתף, ועליונה ושלמטה הימנה הם המנים העליונות על פני כל המרתף באורך וברוחב. והאי דקא דאיך חיצונות משום שפני השורות הכלי' צד הפתח ⁴ והן כלין עד סוף המרתף, [וחיצונה ⁵ ושלפנים] ¹ הימנה היא מן הארץ ועד שמי הקורה ⁷, וקסבר דעל פני כל המרתף דקאמרי ב"ש היא שורה אחת כמין סאם כדברי ר' יוחנן ⁸. ולפי שיטה זו כשאמרו ב"ש שתי שורות על פני כל המרתף לא פירשו כלום, שהרי אף ב"ה סבורים כן שהן על פני כל המרתף ⁹, אלא שהם מפרשים שהן עליונות וחיצונות וב"ש לא פירשו כלום ¹⁰.

ט, א. [אין חוששין שמא גיררה חולדה מבית לבית וממקום למקום] ¹. נראה דמקום למקום באותו הבית עצמה ² קאמ' ³, לומ' שאם הניח את החמץ במקום אחד אין לו לחוש שמא גררו ממנו עכברים ואע"פ שהוחזק החמץ בבית. דהא איצטריכא ליה לאשמועינן ⁴, מפלי ליה באם כן מחצר לחצר ומעיר לעיר ואין ⁵ לדבר סוף. כלומ' שאם אתה אומ' שהחמירו חכמים לבדוק בענין הזה, אף מחצר לחצר ומעיר לעיר יש לך לחוש שבידוע שיטת סם חמץ, שאי אפשר שיבדקו הכל חמצן כאחת, וכיון שכן אף כשהוחזק החמץ בבית

¹ בכתה"י מחוק. ² בד"ה עליונה ושלמטה הימנה. ³ הוא פיר"ח, ר' הלהן בהערות. ⁴ חסר: רואות. ⁵ פירוש, והא דקא דייק רב מלשון חיצונות שהכוונה לשורה העליונה ושלמטה הימנה, היינו שלפניו נמצא שצדי שתי השורות רואות את הפתח ושתיהן חיצונות, אבל לדברי שמואל ששתי השורות זה מן הארץ ועד שמי קורה, כמבואר להלן, רק השורה הרואה את הפתח היא חיצונה ממש ולא זו שלפנים הימנה. השה עם מ"ש בפיר"ח: ואע"פ שכל השורות שבמרתף וכו'. עיין בדבריו. ⁶ כ"ה בפיר"ח וברש"י כ"י (ר' דק"ס) ובעיטור הל' ביעור המץ דף קי"ח ע"ג, ובכ"י ובשאר. ונוסח הדפוס, "עליונה ושלפנים הימנה" אינו מתקבל לפיכך זה שהשורה החיצונה היא מן הארץ ועד שמי קורה, ששורה זו אינה עליונה, וגם יתה משמע כאלו לא נחלקו רב ושמואל בשורה העליונה, ואין זה כן. ועי' בביאור נוסחאות למרא שלמה דף מ"ט שו' ⁴¹. ⁷ וכן פירש ר"ח בדעת שמואל ופסק כמותו, ע"ב. וכ"כ בני העיטור שם בשם איכא מ"ד. ועי' בביאור הלכה של המ"ב סוסי' תל"ג שהר"ח בסוף הכריז טות דבריו הראשונים בביאור ד' שמואל, ועוד העיר מלשון, "ודיו" שבר"ח, דאדרבא שמואל מחמיר יותר מרב. הבין המשנה ברורה בכוונת ר"ח שמפרש בדעת רב כפירש"י, אבל המן שכל דברי הר"ח מראשם לסופם מקבילים לפירוש זה ש"כ רבינו בין בביאור דעת רב בין בביאור דעת שמואל; וכבר העירו על כך בפתח הדביר לעיטור שם אות כ"ד, ובמלואים לפיר"ח בגמרא שלמה דף מ"ז, עיין בדבריהם. ⁸ וכ"כ בס' העיטור שם, ועי' במהר"ם חולדה. ⁹ לא פירשו כלום וכו'. כפול בכתה"י, והשמטנוהו. ¹⁰ וכן הקשה במהר"ם חולדה לפי זה. ועי' מש"כ בזה בפתה"ד שם.

¹ בכתה"י מחוק. ² צ"ל: עצמו. ³ וכן פרש"י במשנה (בראש יוסף: ורש"י במשנה מ"ג אין חוששין במלת כו', והתחיל וממקום). וכ"כ התוס' בעמ' ב' ד"ה ולא, שממקום למקום באותו בית הוא. ולפי"ז הבבא הראשונה שנויה בדרך לא זו אף זו, ועי' בפנ"י. אבל מהרש"למי משמע שממקום למקום רחוק מן מבית לבית. ⁴ בזה מתיישבת קושית התוס' בד"ה אין. ⁵ כג"י כ"מ, ולפנינו: אין. ⁶ בעמ' ב'. ⁷ עי' במהרש"א ד"ה